

Bijlage 4: Governance meetpilot

Governance Pilot Maatwerk met Meetwerk

Adviescommissie Liefstingsbroek

1. Inleiding

In opdracht van de provincie Groningen werkt de Adviescommissie Liefstingsbroek aan een gebiedsgerichte aanpak om de natuurkwaliteit te versterken en blijvend toekomstperspectief te bieden aan de landbouw. Vanuit de regio zijn afgevaardigden van boerenorganisaties, natuurorganisaties, waterschap en gemeenten met elkaar in gesprek om tot oplossingen te komen. Daarmee is het project in Groningen één van de voorlopers in Nederland voor een gebiedsgerichte aanpak van het stikstofprobleem.

Essentieel onderdeel van deze aanpak is de pilot 'Maatwerk met Meetwerk'. Deze pilot bestaat uit het karakteriseren van de stikstofbelasting met metingen in en rond het Liefstingsbroek: het 20 hectare grote Natura 2000-gebied in Zuidoost-Groningen. De natuur van het Liefstingsbroek staat onder andere onder druk door de hoge stikstofbelasting. Het meten gebeurt deels met experimentele meetmethoden. Met de metingen wil de adviescommissie meer inzicht krijgen in de stikstofbelasting: waar de stikstof vandaan komt, waar de stikstof neervalt en wat de meest kritische momenten van verhoogde stikstofbelasting zijn. De meetgegevens leveren inzichten op die gebruikt worden voor het formuleren van zinvolle maatregelen om de stikstofbelasting met maatwerk te verminderen en de natuurkwaliteit te verbeteren. Kortom het meetwerk staat ten dienste van het maatwerk in het gebied.

Deze memo beschrijft eerst kort de inhoud van de meetpilot en gaat daarna in op verschillende onderdelen van de governance.

2. Inhoud pilot Meetwerk met Maatwerk

Een belangrijk doel van de pilot is te leren hoe informatie uit verschillende meettechnieken in samenhang tot inzichten kunnen leiden. Daarvoor wordt voor twee jaar een leeromgeving opgezet waarbinnen maandelijks de waarnemingen worden besproken. De daarin opgedane inzichten worden vertaald in gebiedsgerichte en locatie-specifieke 'maatregelen op maat' en desgewenst in wijzigingen van de meetmethoden of locaties.

Met het meetwerk willen we inzicht krijgen in concentraties in de buitenlucht van NO^x (stikstofoxiden) en NH_3 (ammoniak) in relatie tot emissie en depositie van stikstofverbindingen in een gebied met een straal van 3 km rondom het Natura2000 gebied Liefstingsbroek. Daarnaast is de bedoeling dat de verspreiding van deze stikstofverbindingen in tijd en ruimte in beeld worden gebracht.

Het meetwerk is een uniek, samenhangend en wetenschappelijk geborgd geheel van verschillende metingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een combinatie van bestaande, gevalideerde methoden en ook nieuwe technieken. Alle meetmethoden en gebruikte apparatuur worden gevalideerd ten opzichte van nationale referenties voor het einde van de looptijd van het project. Zie opzet in onderstaande figuur.

De basis opzet van het meetnet

Environmental Sensing

De kern van het meetnet bestaat uit het realtime meten van NO_x (stikstofoxiden) en NH_3 (ammoniak) in de buitenlucht rond Liefstingsbroek. Het belangrijkste doel hiervan is het verkrijgen van inzicht in tijd, plaats en herkomst van de stikstofbelasting en zo iets te leren over mogelijke bronnen. Experimentele stikstofsensoren van OnePlanet / TNO meten daarom 24 uur per dag (elke 3 minuten). Door Zicht op Stikstof zullen eveneens een aantal sensoren worden ingezet. Omdat het in de buitenlucht naar verwachting om lage concentraties gaat, zal voor zowel NO_2 als NH_3 een detectielimiet van niet meer dan 20 microgram per m^3 nodig zijn (doelstelling CEN/TC 264/WG42 Class 2 niveau of beter). Daarbij kan in het gebied niet of beperkt gebruik gemaakt worden van nutsvoorzieningen en zullen de meetopstellingen in de buitenlucht dus zelfvoorzienend moeten zijn.

Validatie

Het RIVM meet op specifieke locaties ook de gemiddelde stikstofdioxide- en ammoniakconcentratie met Palmes-meetbuisjes, conform de standaard van het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN). De meetbuisjes binden de stikstofverbinding uit de lucht over de periode van een maand. De uitkomst van deze metingen worden o.a. gebruikt ter validatie en vergelijking van de andere meetmethodes.

Natuur herstel: depositie

De stikstofconcentratie in de lucht zorgt voor stikstofdepositie. Lokale omstandigheden, met name het weer en het landschap, zijn van invloed op de neerslag van stikstof. Voor een indicatie van deze depositie stelt de Universiteit van Amsterdam meetpunten op. Dat gebeurt aan de hand van analyses van regenwater opgevangen in meettrechters, isotopische bepalingen van stikstofverbindingen opgenomen door planten en mossen (bio-indicatoren) en de metingen van de concentratie van ammoniak in de lucht.

Stikstof reductie: boerenpraktijk

Hier gaat het om metingen in het agrarisch gebied aan de loefzijde van het natuurgebied om de stikstofverliezen (emissie gerelateerd) te karakteriseren en om opties voor maatwerk in emissiearme landbouwpraktijken te identificeren. Met passende praktijkgerichte wetenschappelijk gevalideerde meetmethoden van WUR. Ook de meetpunten van Zicht op Stikstof dragen hier aan bij. Het is de bedoeling dat de deelnemende bedrijven ook aanpassingen in de bedrijfsvoering doen om te zien wat het effect daarvan is op de stikstofemissie.

Coördinatie/Data-management (IDS)

Binnen de opdracht valt ook de verificatie van de verschillende meetmethodes en duiding van de resultaten, de coördinatie van de meetactiviteiten van OnePlanet/TNO, RIVM, UvA, WUR en Zicht op Stikstof. Onderzocht wordt hoe de verschillende meetmethodes en resultaten samen een uitgebreid beeld van de stikstofsituatie in en rond het Liefstinghsbroek kunnen geven.

Zie bijlage 1 voor overzicht van partijen en bijdragen.

3. Governance

“Maatwerk met Meetwerk” – Liefstinghsbroek e.o. is een tweejarig pilot project binnen de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof Liefstinghsbroek en is een initiatief van de ‘Adviescommissie GGA Stikstof Liefstinghsbroek’. Hiervoor is vanuit de ‘Adviescommissie een ‘werkgroep meten’ ingericht o.l.v. een extern deskundige, Martin Scholten (lid van voormalige het Adviescollege Stikstofproblematiek, ‘commissie Remkes’). Dit heeft geresulteerd in een aanpak en offertes van de verschillende meetpartijen.

Dit hoofdstuk beschrijft de governance van de 2 jarige pilot en zal ingaan op:

- Financiering
- Opdrachtgeverschap
- Organisatie van de pilot
- Data
- Communicatie

3.1 Financiering

De financiering van de pilot (kosten ca 1,3 M euro) bestaat uit een bijdrage van de Provincie Groningen (50%) en een bijdrage uit de versnellingsmaatregelen NPLG van het ministerie van LNV (50%). Hierin is de inzet van Prolander nog niet gekwantificeerd/weergegeven (aparte afspraken met provincie).

Voor de stikstofopgave heeft Provincie Groningen geld beschikbaar in het Programma Natuur en het Programma Stikstof. Dit geld is bestemd voor activiteiten die ‘alleen’ ten goede komen aan de opdracht van de provincie, zijnde stikstofreductie en overige activiteiten t.b.v. de stikstofgevoelige instandhoudings-doelstellingen in de provincie.

Deze pilot dient echter ook een provincie-overschrijdend doel, namelijk kennisontwikkeling rond de methodiek “Maatwerk met Meetwerk”, en het daaraan gekoppelde leertraject om gezamenlijk te leren meten, en te leren van metingen. De pilot helpt ons om beter te begrijpen en te duiden wat we het beste kunnen doen en om in de toekomst ook meer te doen met inzichtelijk meten. Dit is voor het hele land van waarde en rechtvaardigt een financiële bijdrage van het Rijk.

3.2 Opdrachtgeverschap meetpartijen

De provincie is in formele zin opdrachtgever van de meetpartijen, maar **delegeert het toezicht op de uitvoering aan de** (door de provincie ingestelde) **Adviescommissie om te borgen dat het “meetwerk” goed aansluit op de behoefte van de adviescommissie om tot “maatwerk” in voorgestelde maatregelen te komen.** De Adviescommissie is de aanvrager en gebruiker van het onderzoek. Dit is belangrijk omdat er een risico op een “conflict of interest” schuilt tussen (generieke) onderzoeksvragen in het kader van methodeontwikkeling/ kwantificering en (specifieke) praktijkvragen in kader van kwalitatieve indicatie van potentiële effectiviteit van maatregelen.

Kortom; de driehoek Provincie (opdrachtgever) – Adviescommissie (belanghebbende gebruikers) – Meetconsortium (uitvoerders) moet in balans worden geborgd in een daarbij passend governance model.

- De meetpilot levert inzicht op om tot maatwerk te komen. Daarin ligt een essentiële rol van de adviescommissie om dat maatwerk op basis van meetwerk te specificeren. Het is juist op het gebiedsniveau

waarop de inzichten en informatie samenkomen en met betrokkenen wordt gedeeld om beter te weten wat te doen.

- Door de verantwoordelijkheid en toezicht bij de adviescommissie te leggen is juist dat maatwerk op basis van het meetwerk mogelijk en versnellen we de mogelijkheid om van inzicht de stap te zetten naar maatregel of handelingsperspectief in het gebied.
- Een mogelijk risico van deze verantwoordelijkheid en toezicht bij de adviescommissie is dat data-interpretaties een eigen leven gaan leiden. Daarom zien we ook het belang van een klankbordgroep die ook mee-kijkt en mee-leert.

Dit hebben we uitgewerkt in onderstaande paragrafen

De provincie werkt momenteel haar aanpak voor het NPLG nader uit. Ze willen voorkomen dat er meerdere commissies in één gebied werkzaam zijn. Het is daarmee nog onduidelijk hoe de toekomstige gebiedscommissie er uit gaat zien (voor Westerwolde). Provincie onderschrijft de decentrale rol van de adviescommissie bij het meten. Deze rol zal, als er sprake is van een nieuwe commissie, worden voortgezet. Tot zolang behoudt de adviescommissie deze rol.

3.3 Organisatie

Operationeel projectmanager pilot meten

- TNO zal als operationeel en technisch projectmanager de uitvoering van het meetnet door het consortium coördineren. Deze rol wordt ingevuld door Peter Laloli. Peter is aanspreekpunt, zorgt ervoor dat alle beloofde informatie wordt aanreikt, zorgt voor ondersteuning bij de interpretatie tijdens het maandelijkse overleg van de werkgroep meten van de Adviescommissie, zorgt voor een halfjaarlijkse tussenverslag aan de provincie, zorgt voor goede uitvoering van afspraken over openbaarheid, vertrouwelijkheid en eigendom van gegevens.
- Martin Scholten is als adviseur van de adviescommissie en voorzitter van de meetwerkgroep eerste contactpersoon naar TNO/Peter Laloli.
- Er komt een maandelijkse update van opvallende en relevante meetresultaten ter bespreking in de meetwerkgroep (zie hieronder) van de Adviescommissie.
- Elk half jaar is er een formele en integrale wetenschappelijke rapportage.

Werkgroep meten (incl. klankbordgroep):

- Dit zijn de (lokale) leden van de “werkgroep meten” van de adviescommissie + klankbordgroep van centrale beleidsadviseurs stikstof van de koepelorganisaties van LTO, Trekkerclubs, Natuurmonumenten, SBB, UvW, VNG, LNV en provincie c.q. IPO.
- Houdt toezicht op de uitvoering van het meetplan door het consortium
- De groep staat onder leiding van Martin Scholten. Martin Scholten neemt als onafhankelijk wetenschappelijk adviseur de rol op zich om het proces tussen meetconsortium, adviescommissie en provincie te begeleiden.
- De werkgroep meten bespreekt maandelijks de update van de operationeel en technisch projectmanager (Peter Laloli). De data zijn vertrouwelijk tot aan de publicatie van de halfjaarlijkse rapportage op de website. Deze afspraken/gedragsregels worden vooraf vastgelegd.
- De werkgroep meten informeert de Adviescommissie over bevindingen uit het “meetwerk” die relevant zijn voor het formuleren van adviezen inzake “maatwerk maatregelen” (zie ook Adviescommissie).
- De klankbordgroep sluit eens per half jaar aan bij de werkgroep meten.

Adviescommissie

- Beoordeelt de resultaten van het meetprogramma eens per kwartaal, mede in perspectief van informatie uit de ecologische en hydrologische metingen, water en bodemkwaliteit metingen, standaard berekeningen en stakeholder betrokkenheid ('lokale informatie'), en trekt daaruit conclusies naar het handelingsperspectief binnen de gebiedsgerichte aanpak.
- Informeert en adviseert de provincie hierover.
- Geeft samen met provincie en meetpartijen richting aan communicatie over de pilot.
- Ook bij de Adviescommissie zullen de gedragsregels over het delen van informatie en communicatie onder de aandacht worden gebracht.

Communicatiewerkgroep

- Rol, taken en bezetting worden nader ingevuld.

Review commissie

We hechten waarde aan een wetenschappelijk blik maar willen voorkomen dat het meten vertraagt door veel discussie, ook gezien de tegengestelde inzichten van wetenschappers in het nationale debat over stikstof. Op een later moment bepalen we of het wenselijk is om een onafhankelijke wetenschappelijke review commissie een evaluatie uit te laten voeren en hoe we dat doen.

3.4 Data

Er zitten 2 aspecten aan de data beschikbaarheid

1. **Leren:** Het leren hoe verschillende metingen in samenhang tot inzichten kunnen leiden voor de gebiedsgerichte aanpak. Let op, dit is geen methodologische vraag, maar gaat over de bruikbaarheid van informatievoorziening uit metingen (met al zijn beperkingen en mogelijkheden) om daar van te leren en voorstellen te doen voor maatwerk.
2. **Openbaarheid:** Omdat het project gefinancierd gaat worden door publiek geld is het belangrijk dat de gegevens openbaar worden gemaakt.

Het voorstel is om:

- de maandelijkse update beschikbaar te stellen voor de meetwerkgroep onder voorwaarde van het voorlopig vertrouwelijk behandelen van de informatie (embargo) tot na de publicatie van de halfjaarlijkse rapporten. Dit is essentieel voor het proces om te komen tot "maatwerk met meetwerk".
- de halfjaarlijkse rapportage openbaar te maken via de website van GGA Liefstingsbroek.

3.5 Communicatie over pilot en resultaten

Dit meetproject heeft veel (nationale) interesse en ligt daarmee onder een vergrootglas. Dit brengt risico's met zich mee. De adviescommissie, provincie Groningen en meetpartijen vinden het belangrijk dat we elkaar daarin goed vasthouden.

- De adviescommissie, provincie Groningen en de meetpartijen stellen samen een communicatieplan op en spreken af hoe er naar buiten toe wordt gecommuniceerd.
- Rol, taken en bemensing van de communicatiewerkgroep wordt nader uitgewerkt in de communicatiestrategie (zie hierboven). LTO, NM en SBB zullen op gelijke basis vertegenwoordigd zijn en er is er ook afstemming met de landelijke communicatiespecialisten van deze organisaties.

Bijlage 1 overzicht van de bijdrage van meetpartijen

Onderdeel	Omschrijving	Specificatie	Uitvoerende
Environmental Sensing	De kern van het meetnet bestaat uit het realtime meten van NO _x (stikstofoxiden) en NH ₃ (ammoniak) in de buitenlucht rond Liefstinghsbroek. Het belangrijkste doel is het verkrijgen van inzicht in tijd, plaats en herkomst van de stikstofbelasting en zo iets te leren over mogelijke bronnen. Experimentele stikstofsensoren van OnePlanet en TNO meten daarom 24 uur per dag.	≈10 meetstations	One Planet ism TNO
Validatie	Het RIVM meet op die locaties ook de gemiddelde stikstofdioxide- en ammoniakconcentratie met Palmes-meetbuisjes, conform de standaard van het landelijk stikstof meetnet. Deze meetbuisjes concentreren de stikstofverbinding uit de lucht over de periode van een maand.	≈10 meetbuisjes	RIVM
Natuur herstel: depositie	De stikstofconcentratie in de lucht zorgt voor stikstofdepositie. Lokale omstandigheden, met name het weer en het landschap, zijn van invloed op de neerslag van stikstof. Voor een indicatie van deze depositie stelt de UvA meetpunten op. Dat gebeurt aan de hand van analyses van regenwater opgevangen in meettrechters, isotopische bepalingen van planten en mossen en de metingen van de concentratie van ammoniak in de lucht.	≈20 meetpunten	UvA
Stikstof reductie: boerenpraktijk	Metingen in het agrarisch gebied aan de loefzijde van het natuurgebied om de stikstof verliezen (emissie gerelateerd) te karakteriseren om opties voor maatwerk in emissiearme landbouwpraktijken te identificeren. Met passende praktijkgerichte meetmethoden van WUR. Het is de bedoeling dat de deelnemende bedrijven ook aanpassingen in de bedrijfsvoering doen om te zien wat het effect daarvan is op de stikstofemissie.	Wordt nog nader ingevuld	WUR
Coördinatie/ Data-management (IDS)	Coherente, geïntegreerde, uitwisselbare en FAIR opslag en beheer van data, compliant met International Data Space Association standard; integrale presentatie van data in meetwerkgroep; coördinatie van de meetactiviteiten van One Planet, RIVM, UvA, WUR en Zicht-op-Stikstof.		TNO ism One Planet
Ondersteunend werk/kosten	Begeleiding en inzet agrarische ondernemers; inzet terreinbeheerders; additionele kosten RIVM/Zicht op Stikstof;		Gebiedspartners
Advies	Adviseur Adviescommissie; lead meetwerkgroep; liaison naar meet-consortium; liaison naar nationale klankbordgroep; liaison naar wetenschappelijke review.		Imagro